

Moi, L'étrangère

Ik, de vreemdeling

Het gedicht dat op deze en de volgende pagina is afgedrukt, is geschreven door Arlene, een ongedocumenteerde vluchteling in Nederland. Haar gedicht (vertaald vanuit het Frans naar het Nederlands) geeft een emotionele ruimte weer die voor veel onwelkome migranten herkenbaar zal zijn. Om de betekenis van deze tekst verder invulling te geven, verbindt onderzoekster, en tevens een goede bekende van Arlene, Kolar Aparna haar woorden met het gedachtegoed van filosoof Jacques Derrida.

Derrida en Geografie

Jacques Derrida (1930 – 2004) is een Frans-Algerijnse filosoof die vaak wordt geassocieerd met het post-structuralistisch gedachtegoed. Voor dit themanummer is zijn werk over gastvrijheid een belangrijke inspiratiebron omdat hij als geen ander de fricties van gastvrijheid weet te duiden. Volgens Derrida komt gastvrijheid nooit zonder bepaalde voorwaarden ('conditions') omdat de gast altijd welkom wordt geheten binnen de grenzen die door de gastheer ('host / patron') zijn gesteld. Zoals Derrida zegt: het is de patron van het huis die de condities van gastvrijheid bepaalt, het is hij die de ander welkom heet in zijn huishouden, staat, natie, stad of dorp, maar op de voorwaarde dat hij wel de patron blijft. Dit idee dat gastvrijheid altijd gepaard gaat met een bepaalde relationele machtsverhouding, resoneert in menig geografische studie (zie bijvoorbeeld het werk van Jonathan Darling naar gastvrijheid in Sheffield).

Arlene en Derrida

De vraag die indirect door Arlene's gedicht wordt gesteld is: wie is de vreemdeling / wie is de buitenlander? Deze vraag is, voor Derrida, onlosmakelijk verbonden met de kwestie gastvrijheid. Het is een vraag die telkens wordt gesteld aan, maar ook door de migrant. Het is een vraag die centraal staat vanaf de tijd van Socrates, en vandaag de dag terug komt in discussies over asielrecht, de manieren waarop migranten kunnen worden verwelkomd en de huidige (geo)politieke relaties in Europa.

In de belevingswereld van Arlene is de notie van gastvrijheid eveneens verstrengeld met haar "vreemdeling zijn" in Nederland. Als de "vreemdeling" is zij iemand met het recht om gastvrijheid te vragen, maar deze positie is tegelijkertijd ook wat haar een "vreemdeling" maakt ("slechts een vreemdeling", zoals zij het stelt). Toch ziet zij dit recht op gastvrijheid als hetgeen dat haar ook "menselijk" maakt; juist omdat zij zich op geen enkel ander recht kan beroepen. De tegenstrijdigheid van het gelijktijdig mens-en-vreemdeling-zijn is zichtbaar als een rode draad door de tekst, waarin zij spreekt als vreemdeling (in het eerste deel van de tekst, "Ik, de vreemdeling. Ik, diegene die om gastvrijheid vraagt.") en als een niet-vreemdeling (richting het einde waarin zij zegt "In werkelijkheid, ben ik geen vreemdeling"). Daarmee neemt zij een houding aan waarin ze gastvrijheid vraagt, terwijl zij zich volledig bewust is (en toch droomt) van haar "niet-vreemdeling-zijn". "Ne suis je pas un être humain / Ben ik niet humaan?"

Moi, l'étrangère. Moi qui demande l'hospitalité.
 "Je reçois l'amour, la paix et la valeur
 à travers l'hospitalité"
 Ceci est mon thème, le parcours de ma vie,
 mon histoire.
 Je n'ai aucun droit, faute d'hospitalité!
 Je ne vais pas à l'école, je ne vais pas au travail
 et je ne mérite pas d'être investie parce que
 je ne mérite pas d'être accueillie.
 On m'a traité comme une indésirable; on m'a
 fait un procès, on m'a donné quelque jour
 pour quitter le territoire et on m'a
 accusée dans un prison pour me rapatrier.
 Mon cœur est rempli de tristesse, d'inertie
 e.
 Soudainement, j'entends cette voix intérieure qui
 me dit: "bats toi"
 La seule faute qu'on m'accuse est d'être ici, de demander
 l'hospitalité.
 Cette accueil sincère et chaleureuse qui me fait sentir
 que je suis un être humain qui a des droits.
 Je ne suis plus la fille qui s'amuse, on
 me surveille.
 Je ne suis plus capable de jouir de mes droits,
 Je ne suis que une étrangère!
 Et l'autre, qui a eu la chance de ne pas être
 comme moi, d'être à la maison et d'
 avoir tous ses droits que je n'ai plus, pense
 à moi, donne à moi l'hospitalité, sens toi
 concerner et décide de prendre le chemin contre
 cette honneur qui est l'inhospitalité!
 Et là on bâtit un monde meilleur où règne une
 valeur extrêmement importante qui est l'hospitalité!
 Pense à moi pourquoi je ne bénéficie pas
 d'hospitalité, Ça pourrait changer ma vie
 Et pourquoi je n'ai pas cette chance d'être
 écouté ou de donner mes opinions?
 Et pourquoi je suis méprisée? Ne suis je pas
 un être humain?
 Je disais suis une étrangère, mais j'ai besoin d'être
 respecté. J'ai besoin de construire le monde.
 Et tout le monde est le bienvenu
 En vérité, je ne suis pas une étrangère. Et toute façon
 j'aimerais vivre mon rêve "n'est plus être une étrangère
 dans ce monde"

vraagt zij zich af, om zo haar gevoel als "niet-vreemdeling" te rechtvaardigen. Tegelijkertijd is zij niet in staat om deze identiteit daadwerkelijk te claimen vanwege haar afhankelijkheid van gastvrijheid, waarvoor zij een vreemdeling dient te blijven. Dit is precies een van de tegenstrijdigheden rond gastvrijheid die voor Derrida relevant zijn om op te reflecteren en te bevragen. Derrida stelt dat "the foreigner is first of all foreign to the legal

Ik, de vreemdeling.
Ik, diegene die om gastvrijheid vraagt.

*"Ik ontvang liefde, vrede en waardigheid
Door gastvrijheid"
Dit is mijn thema, mijn levensweg.
Mijn geschiedenis.*

*Ik heb geen rechten, behalve gastvrijheid.
Ik ga niet naar school, ik heb geen werk.
Ik ben deze investering niet waard,
Omdat ik een ontvangst niet waard ben.*

*Ik ben behandeld als ongewenst,
ze hebben een zaak van mij gemaakt,
ze hebben me een dag gegeven,
om dit territorium te verlaten,
en ze hebben me ook
naar een gevangenis gebracht, om mij terug te sturen
Mijn hart zit vol droefenis,
vol onzekerheid*

*Plotseling hoor ik deze stem in mij, die zegt:
Vecht toch!*

*Het enige wat mij kwalijk wordt genomen is dat ik hier ben,
Dat ik om gastvrijheid vraag.*

*Dit oprechte en warme ontvangst dat mij het gevoel geeft
Dat ik een mens met rechten ben*

*Ik ben niet meer het meisje dat speelt,
Ik word in de gaten gehouden.*

*Het ligt niet langer in mij macht
om van mijn rechten te genieten,
Ik ben slechts een vreemdeling.*

*En dan de ander, die het geluk heeft,
Niet zoals mij te zijn, die thuis is en
Die alle rechten heeft die ik niet meer heb.
Denk aan mij. Geef me gastvrijheid,
Voel jezelf betrokken en besluit
Het pad te nemen tegen de verschrikking
Ongastvrijheid*

*En daar zullen we bouwen aan een betere wereld waar
De enorm belangrijke waarde van gastvrijheid zal heersen
Denk aan mij, waarom geniet ik geen gastvrijheid?
Het kan mijn leven veranderen
Waarom krijg ik geen kans gehoord te worden,
Of mijn meningen te geven?*

*Waarom word ik veracht? Ben ik niet humaan?
Ik ben een vreemdeling, maar ik dien gerespecteerd te worden.
Ik wil een wereld bouwen
Waarin iedereen welkom is*

*In werkelijkheid, ben ik geen vreemdeling.
In elk geval, zou ik graag mijn droom willen leven:
'Niet langer een vreemdeling te zijn in deze wereld.'*

language in which the duty of hospitality is formulated, the right to asylum, its limits, its norms, policing etc". Dit is gelinkt aan Arlene's krachtige verwoording van haar ervaringen. Er is sprake van een duidelijke "Zij". Zij, die ervoor kiezen om een zaak van haar te maken (zie ook de asiel-dans in de boekrecensie van Joris Schapendonk). Zij, die de wettige taal volgen, die voor haar vreemd is. Zij, die besloten hebben om haar een dag te geven om het territorium te verlaten (zie ook de bijdrage van Clemens Bernardt in dit AGORA-nummer). Zij, die haar in de gevangenis hebben opgesloten. Zij, die haar beschuldigen van de misdaad van het simpelweg "er zijn". Haar droom om niet langer een vreemdeling te zijn komt voort uit dit existentiële gevecht tegen de behandeling die haar ten deel valt, enkel omdat haar aanwezigheid als "vreemd" wordt beschouwd. Dit roept een essentiële vraag op: vanwaar heeft zij het etiket "vreemdeling" eigenlijk gekregen? Voor Derrida is de vraag of gastvrijheid samengaat met het ondervragen van de gearriveerde, of met een onvoorwaardelijk welkom. Dient iemand (de gastheer) te weten wie hij gaat verwelkomen? Om wat voor reden? En tegen welke prijs?

Burgers en vluchtelingen?

De vragen die Arlene stelt met betrekking tot wie zij is en waar zij vandaan komt, alsook het toezicht dat gepaard gaat met haar recht op gastvrijheid ("ik word in de gaten gehouden"), vormen voor haar persoonlijk haar identiteit als "vreemdeling". Zij ontkent zelfs nog langer zichzelf te zijn ("ik ben niet langer het meisje dat speelt, ik word in de gaten gehouden"). Hier is de ironie zichtbaar van een gastvrijheid die het doel heeft om de gearriveerde persoon daadwerkelijk te leren kennen, maar in werkelijkheid dit tegenwerkt. Zoals Derrida opmerkt vroeg Socrates als burger van Athene in 400 v. Chr. om behandeld te worden als vreemdeling, voortkomend uit het feit dat vreemdelingen met meer respect en tolerantie tegemoet werden getreden. Arlene, sprekend als een vreemdeling (een niet-burger) in het Nederland van de 21e eeuw, wenst juist om niet als vreemdeling te worden gezien vanwege de benadeelde positie die daarmee gepaard gaat. Dit verschil in levenservaringen van burgers en vreemdelingen, en het verschil in hun perceptie van voorrechten als gevolg van deze hoedanigheden, heeft zijn weerslag in het publieke debat in de Europese Unie. Bewegingen, zowel voor als tegen de opname van vluchtelingen, worden gemobiliseerd. De vraag blijft of wij vast willen blijven houden aan deze elkaar uitsluitende categorieën van "burgers" en "vluchtelingen", met name in de context van een globaliserende wereld, waarin geografische connecties het ruimtelijk container denken zoals binnen/buiten en hier/daar sterk ontkracht. Naarmate bewegingen van migranten (en andere reizigers) in de wereld toenemen worden binaire categorieën van Wij en Zij steeds problematischer.

LITERATUURSELECTIE

Darling, J. (2010). A city of sanctuary: the relational re-imagining of Sheffield's asylum politics. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 35(1), 125-140.

Derrida, J. (2000). *Foreigner question*, in: Derrida, J. *Of hospitality: Anne Dufourmantelle invites Jacques Derrida to Respond*. Translated by Rachel Bowlby. Stanford, CA: Stanford University Press.

Kolar Aparna is promovenda bij de vakgroep Geografie, Planologie, Milieu van de Radboud Universiteit en ze richt zich op de dynamiek van guest-host relaties in welkom-initiatieven. Ze is mede initiatiefnemer van het Asylum-University initiatief (k.kolaraparna@fm.ru.nl). Arlene is ook actief bij het Asylum-University initiatief in Nijmegen. Ze beschrijft zichzelf als: "I AM ARLENE, A WOMAN WHO WANTS TO PICK UP THE PIECES, REBUILD HERSELF AND BE STRONGER THAN EVER".